

Iz deželnih zborov.

Deželni zbor zagrebski.

Govor prevzvišenega gosp. škofa Strossmajer-a.

(Dalje.)

Druga glavna misel naše adrese je misel o oktoberski diplomi in februarškem patentu; organizem avstrijskega cesarstva je stvar vrlo težka in zapletena. To dokazati mi bode lahka reč; to vprašanje je več ko sto let že na dnevnem redu, in kje smo danes? tam, kjer smo bili v začetku. Cesarstvo avstrijsko je stvar, kakoršne zastonj iščete v celi Evropi, kajti avstrijsko cesarstvo je v nekem obziru Evropa v malem; v njem zraven nemškega, slovanskega in romanskega narodnega plemena biva tudi azijsko pleme, ktere rad imenujem pleme junaško, pleme, ki se zvesto drži neodvisnosti in svobode, pleme, kteremu se uklanjajo tudi oni, ki mu niso prijatli. To državo vravnati tako, da se vstreže edinstvu avstrijskega cesarstva in glavnim interesom vseh avstrijskih narodov, nikakor ni lahka reč; treba je globočega premišljevanja, resnega prevdarjanja, železne volje in srčnega delovanja. Oktoberska diploma in februarški patent sta nam predložena, da bi ju sprejeli; bila sta zboru predložena tudi 1861. leta, toda ne v tej obliki, ampak zahtevalo se je, da ju narod naš sprejme kot temeljna zakona; takrat ju je naš narod odbil, in kaj drugzega ni mogel storiti, ne samo iz materialnega obzira, ampak tudi iz formalnega, kajti naša, kakor tudi ogerska dežela niste mogli sprejeti postave, ki ni izišla iz svobodne volje narodove in potrjenja kraljevega. Organizacija avstrijskega carstva se dá dovršiti le s porazumljenjem vseh raznih kraljevin in narodov. Omenjenih postav se ve dá tudi sedaj ne moremo sprejeti; kar sprejememo v smislu adrese, je samo poglavitna misel, ki je izgovorjena v oktoberski diplomi; mi priznavamo, da so nektare stvari v avstrijski državi take, ki so občne vsem avstrijskim narodom in se dajo rešiti le z občnim delovanjem, toda način tega reševanja more biti le ustaven, in sicer ne le takraj Litave in Sotle, ampak tudi unkraj. To misel izreka naša adresa, ona se gotovo vjema z namerami njega veličanstva in s stvarjó, ktero obravnavamo. Morebiti, da kdo poreče, da to, kar zahtevamo v adresi, ni še zadosti, ker je presplošno in da je treba določeneje odgovoriti. Jaz pa menim, da v adresi ni niti premalo niti premnogo, ampak ravno prav dosti izrečeno; kajti modri glavi je dosti eno oko, mislim pa, da ima državnica, kteri se predloži naša adresa, dve očesi, tako, da bode videla posamezne stvari, ktere jej mi le v splošnosti naznanjamo. Ne mislite, da sem jaz organ te ali te stranke, jaz govorim le iz lastnega svojega prepričanja in na lastno odgovornost. — Edinstvo cesarstva avstrijskega je po mojem preverjenji stvar pravedna, je postulat in izraz politiške potrebe; da ne bi bilo treba te edinsti, nikdar nebi se bila Avstrija sestavila, nikdar ne bi se bile dežele tako raznih narodov zedinile v eno carstvo. Umni rimski zgodovinar pa pravi, da se države in kraljevine razvijajo in živé pod istimi postavami, po kterih so se rodile. Jaz menim, prav pragmatična sankcija bila je nasledek iste potrebe, še le ona je zedinila dežele in kraljevine v eno cesarstvo, prav iz te pravne nerazrušljivosti národov in kraljevin izvirajo vsem kraljevinam in narodom skupni posli in interesi; zdaj gré za nekako novo pragmatično sankcijo, vsled ktere se imajo ti posli in interesi povsod obravnavati po ustavni poti, in to po željah vseh narodov in po želji njega Veličanstva. Nikdar se resnici in pravu — tudi najsvetejšemu — ne more tolikanj škodovati, kakor če ju branijo ljudje, kteri niso zmožni in sposobni, braniti ju; spričati se dá, da je pravo večo škodo trpelo po nepo-

zvanih prijateljih (centralistih), kakor po neprijateljih svojih. Poglavitni vzroki, da se ogerska in hrvaška naša ustava ni mogla po duhu časa razvijati, je prav ta, da se je od ene strani cesarstva izspodkopavala naša ustava in da se je do najnovejšega časa držala oblika srednjega veka, — pravi anahronizem v Evropi. Pa naj bo temu kakor hoče, način, po kterem se je iz one strani vodil boj na našo stran proti ustavnemu načelu, nikakor ni mogel na naši strani niti učiniti niti priporočiti edinstva avstrijskega cesarstva. Jožef II., ki je gotovo imel najblaže namene in hotel dobro stvar, nastopil je bil krivo pot s tem, da nam je hotel reforme vpeljati s silo, a ne po deželnem našem zboru; moral je pa pred smrtjo spoznati, da je bil zastonj vès njegov trud. Poskušnje najnovejših časov so vsem dobro znane, ni mi jih treba razlagati, samo to rečem, da so bile zoper naše pravo. (Kon. prih.)

Deželni zbor koroški.

Iz Celovca 11. sveč. — Jutri bo naš deželni zbor končal svoj sedanji shod. Kaj je vse sklenil in storil v tej dôbi, ne bom vam našteval, kajti bojim se, da ne bi bravec „Novic“ to čisto nič zanimalo; razprave našega zbora so bile take, da važnost njihova ne sega čez meje koroške in še celó pri nas se malo menijo za-nje. Važna bila je samo ena razprava in to je bil predlog poslanca gosp. Železnika: „naj se napravi trgovska pogodba s kraljestvom laškim.“ Da je taka pogodba potrebna, zdelo se je vsem poslancem, — toda, koje do resnice prišlo, vendar ni predlog zmogel; pravijo, da so temu vzrok bili upljivi, ki niso v glavah poslancev naših rodili se — pa vendar predlog g. Železnika zavržen bil je od zbora našega. Predlog g. Železnika zdi se nam vrlo važen in vreden, da bi se bil bolje pretresoval; saj vsakdo čuti, ako bo obrtnija naša tako hiralala, kakor hira zdaj ena leta, da ne bo samo konec našega blagostanja, ampak da pridemo čisto na beraško palico. Koroška, štirška, gornjo- in spodnjo-avstrijska in gorenska železna obrtnija slovela je nekđaj po celem svetu — zdaj pa je enaka človeku, ki za pljučnico boleha. Fužina za fužino ne huje in število izvedenih in pridnih kovačev brez dela se množi od dné do dné; izvrstnih delavcev navajenih z žulji in delom kruh služiti si, drug drugemu vrata podaja prosé dela ali pa milosti. Kam nas bo to pripeljalo, ne vemo; kaj pa je temu krivo, to pa bi skoraj upali si uganiti.

Avstrija v poprejšnjih dôbah ni marala za kupčijske zveze z drugimi državami in tako tudi obrtnija avstrijska v ptujih krajih ni dosegla tistih pravic, kterih jej je bilo neobhodno potrebno. Pozneje za dôbo Brukovo je pač počela zveze napravljati, — toda take, da so bile huje od nobenih, kajti niso bile osnovane na podlagi vzajemnosti. Bruk in nasledniki mu, med ktere štejem posebno barona Hoka, imeli so navado odpirati vrata drugim k nam, zapirati pa jih nam k drugim: to je, vvoznino tistih pridevkov ptuje obrtnije, ki imajo prednost pred pridelki našimi ravno tiste vrste, postavili so žalibog! pri nas nizko, vvoznino na ptujem takim našim pridelkom pa, ki prekosujejo ptuje, postavili so tako visoko, da jih v ravno take države, s kterimi imamo kupčijske zveze, prodajati ne moremo. To je značaj vseh naših kupčijskih pogodeb; žalostno zares pa ne čuda, da blagostanje pri nas hira in da se siromaštvo množi čedalje huje. Med mnogim družim reklo se je, da se mora žrtovati naša železna obrtnija zvezi z Nemčijo, da to zahtevajo Ogri, ker potem bo Nemčija kupovala pridelke ogerske. Al ta je bôsa. Kar imamo železnice, so Nemci samo enkrat nakupili mnogo žita na Ogerskem — in takrat bilo ga jim je treba;

mislim tedaj, da tudi zanaprej bi to storili, kadar bi treba bilo — rajši, nego stradali. Kar se pa žitne kupčije na Nemško sploh tiče, ni zanašati se na Nemca, ako bi imeli ž njim sto pogodeb. Nemci žito najceneje dobivajo iz Ruskega in cenejše ga bodo še dobivali, kadar bo dogotovljena železnica iz Vitebskega do Arela, kar se bo zgodilo v kratkem. Ta železnica peljala bo iz severne Nemčije naravnost v kraje ruske — črne prsti. Kraji črne prsti na južnem Ruskem pa so tako obširni, da se Banat naš dvajsetkrat v njih skrije. Pšenica, ki raste na južnem Ruskem, najboljša je na celem svetu, — dokaz temu, da so mnogokrat poskušali seme brdjsansko vpeljati na Banaškem našem in na Rimskem. Na dalje treba je pomisliti, da Rusi zdaj železnice po amerikanskem načinu gradé, to se pravi, brez vsega nepotrebnega lišpa in po ceni. Rusi bodo mogli vpeljati na svojih železnicah vožno ceno po pol krajcarja od centa in milje po našem računu; pri nas je najcenejša vožnina dvakrat večja. To vse kaže, da na nemške kupovavce ogerskih pridelkov se ni zanašati — naj si bode kupčijska pogodba z Nemčijo kakoršna koli. Al za ogerske pridelke ni vse eno, ako naša železna obrtnija čisto opeša! To mi bode pritrdil vsakter, ki vé, kam je šlo — ako Trst in Reko izvzamemo — največ banaškega žita, ogerskega špeha (slanine) in ogerskega in štirskega vina. Vsi ti pridelki šli so v tiste kraje, kjer je železna obrtnija rodila tisoč in tisoč pridnih kovačev, rudarjev, lesarjev in oglarjev, voznikov in drugih dobro plačanih delavcev. Kakor pa je začela hirati ta obrtnija, padle so tudi cene vsem gori imenovanim pridelkom. Zakaj nek pokojni reichsrath tega ni previdel?!

Naša železna obrtnija ne potrebuje nobene protekcije, ki bi državo našo težila; ona zahteva samo takih pogodeb, ki so osnovane na podlagi enakopravnosti; takih pravic je jej treba na ptujem, kakor jih uživajo obrtnije drugih držav pri nas. Železna obrtnija ne potrebuje družega, kakor da mark naših pridelkov na ptujem nikdo ponarejati ne bi smel. V poprejšnjih časih se je prodalo mnogo našega jekla v Ameriko, zdaj skoraj nič; čisto malo ga pošiljajo zdaj še Genovezi tje, ki ga nakupijo v Trstu. Marke naše pa se prodajo in kupujejo po srednji in južni Ameriki še ravno tako, kakor pred 50 leti: trgovci in kovači v Valparajzi, Rio-Janeiri, Bahiji in drugih mestih še dandanašnji nečejo drugih mark, ko „Zois“, „Sava“, „Slap“, „Thurn“ in še nekatere druge, ki so vse iz naših krajev. Od kod pa dobivajo naše marke? — Iz Švedskega! Švedci pridelujejo jeklo, ki je mnogo cenejše, pa tudi dosti slabejše od našega, in da ga prodajo, mu napravijo gori omenjene marke. Ravno taka je s kosami. Naše kose slovó po celem svetu, pa vendar kupčija ž njimi tako hira, da od leta do leta je več fužin primoranih delo popustiti. In zakaj to? — Na Nemškem delajo kose, ki so po ceni, pa slabe; da jih spečajo, jim vkujejo naše marke — in naši obrtniki morajo trpeti, da po celem Nemškem in iz Nemškega celó v severno Rusijo prodajajo se njihove marke — brez katerih bi nemške kôse ne bile vredne nič.

Vse to bi se ne moglo zgoditi, ako bi imeli s ptujimi državami na vzajemnih pravicah osnovanih trgovskih pogodeb.

Ako pojde tako naprej še kaka leta, kakor gré zdaj, bomo čisto obožali pri vsem tem, da imamo lepih in obilnih zemeljskih pridelkov in izvrstnih delavcev; prišli bomo na tisto stopnjo, na kateri stojite dan današnji Španjska in Turška. Naše železne rude so v Evropi za uraljskimi najboljšje in naši kosarji na celem svetu najizvrstnejši in vendar jim že nimamo dela dati. Skušalo se je par let sém plačilo jim znižati — pa kaj se

zgodí? Letos prikažejo se naenkrat po kosnih fužinah francoski agenti, ki nabirajo naše najboljše kosarje za francoske fužine in jim obetajo kaj lepa plačila. Tako je. Ako pa zgubimo enkrat jedro naših delavcev in nas prekosé tudi v teh obrtnijah ptujci — potlej pa nam ne pomaga nobena reč več!

To sem hotel spregovoriti našim koroškim poslancom v slovó. Res je, da njih sklep bi še ne bil osnoval zveze kupčijske z Laško in tudi bi zveza s samo Laško še ne bila rešila nas vseh nadlog; pa treba je, da stori vsak svojo dolžnost. To zahteva skrb za deželni in državni blagor!

Deželni zbor kranjski.

Zbor naš je bil končan 14. dne t. m.

Povedati imamo iz prejšnjih sej še nekoliko.

V seji 10. t. m. je poslanec Svetec z družniki svojimi predsedniku izročil interpelacijo zastran slovenskega jezika v ces. pisarnicah, katero sprejeti pa se je branil zato, ker se je glasila na c. kr. državno ministerstvo, do katerega deželni zbori nimajo pravice vprašanj staviti. Svetec je potem interpelacijo nazaj vzel. — Obširno razpravo je prizadela v tej seji prošnja mestnega odbora: naj se mestni kasi odpustí še posebno plačevanje za siromaške bolnike v bolnišnici ljubljanski, ker se za-nje že tako plačujejo v deželni zaklad priklade, ki so naložene neposrednim davkom; kar je drugim občinam po deželi pravica, naj bode tudi občini (srenji) ljubljanski, kateri se je že velika velika krivica godila. Jasno dokazana reč po sporočilu manjšine odborove, ktere poročevalec je bil dr. Wurzbach, vendar ni obveljala, čeravno je župan mestni dr. Costa prav na drobno dokazal krivico in pravico, — kajti po večini glasov je zbor sklenil: naj deželni odbor to pritožbo preišče in prihodnjemu zboru o njej poroča. — V tej seji je bil predlog Guttmanov zarađ naprave nižje kmetijske učilnice v smislu dr. Bleiweisovega lanskega predloga sprejet.

Iz seje 12. dne t. m., ki smo jo že v poslednjih „Novicah“ omenili in v kateri je predlog zastran učnega jezika v ljudskih in srednjih šolah padel (o tem bomo še več govorili), imam še povedati, da osnova vodne postave, ki jo je vlada dež. zboru v posvetovanje izročila, da bi veljavo imela za vse, v državnem ožjem zboru zastopane dežele, je bila v tej seji pretresana in po predlogu odborovem sprejeta. Poročevalec je bil dr. Costa. Kromer je nasprotoval, pa mu ni obveljalo, da bi bil podrl predlog, ki ga je po sklepu odborovem dr. Costa temeljito izdelal in se je na to glasil, da ta postava ne more biti državna postava, veljavna za vse dežele cesarstva; vsaka dežela ima pri vodah ali za kmetijstvo ali za obrtnijstvo svoje posebne razmere, tedaj je treba, da si vsaka dežela osnuje svojo vodno postavo; zato je obveljal sklep, da se vlada prosi družega predloga v tem smislu.

V poslednji seji zborovi — 27. seji — 14. dne t. m. je Njih eksc. deželni poglavar odgovoril na dve interpelaciji; o eni — zastran učiteljske službe na ljubljanski realki, ki jo je dobil Wastler — je rekel, da je interpelacija že rešena bila v prvem odgovoru; o drugi zastran postopanja o volitvah za trgovsko in obrtnijsko zbornico, je odgovoril, da stvar ne spada v oblast deželnega zbora. — Prva razprava potem je bila o predlogu dr. Skedelnovem zastran dnevne plače poslancev; zbor je po veliki večini zavrgel omenjeni predlog, prepustivši vsakemu poslancu, da ne sprejme plače, ako mu vest pravi, da je ni zaslužil; kdor pa je delal, je zaslužil plačilo. — Dvema zdravnikoma v ljubljanski bolnišnici je bila remuneracija po 200 gold., enemu pa 100 gold. dovoljena; — potem se je rešilo še nekaj

prošenj, ki so jih nekatere soseske podale zboru. — Svetec je naznanil, da je slovenska prestava občinske postave gotova. — Namesti ranjcega Ambroža je 8 poslancev, ki zastopajo mesta in trge, Dežmana volilo za deželnega odbornika, Guttmana pa za namestnika njegovega.

In tako je bilo konec zborovih razprav. Predsednik baron Codelli poprime besedo in se zahvaljuje Njih eksc. deželnemu poglavarju za prijazno pripomoč, vsemu zboru za nevtrudljivo delovanje in dr. pl. Wurzbachu, namestniku svojemu, za vrlo nadomestovanje, in ko se še poslovi od dež. zbora, kteremu je zadnjikrat predsednik bil, zakliče slavo Njih Veličanstvu presvitlemu cesarju Franc-Jožefu, kar poslanci trikrat navdušeno ponavljajo.

Na to poprime Njih eksc. deželni glavar besedo in se zahvaljuje za prijaznost, ki mu jo je zbor skazoval in ga zagotavlja zadovoljstva vladinega, da je rešil veliko in važnih opravil. — Predsednika-namestnik dr. pl. Wurzbach se zahvaljuje predsedniku baronu Codelli-u za dobrovoljno in pravo vodstvo deželnega zbora in mu zagotavlja srčno poklonjenost njegovo, kar ponavlja vsa zbornica z glasnimi klici.

Naposled poprime še dr. Toman besedo v slovenskem jeziku, in zahvalivši se gosp. predsedniku za prijazno sodelovanje njegovo, spominja se zbora ogerskega in hrvaškega ter pravi: Ne morem se zdržati, predno se sklene zbor, da ne govorim nekaj besedi o našem stanju, da ne govorim na srce zastopnikom zborov. Naj mogočni narodi zmerno in prevdarno postopajo in ne tlačijo manjših narodov; naj ne pozabijo, kadar zagovarjajo državne svoje stare pravice, tudi večnih pravic narodnosti, naj ne prezerajo posameznih narodnosti! Bog naj vodi narode vse, ki imajo posvetovati se o ustavi, ktera ima biti vez vseh kronovin in narodov Avstrije cele! Bog naj blagoslovi početje Cesarjevo, ki se je sam podal v sredo ogerskih narodov, da se pogodé z nami; Bog naj podaruje svetovalcem njegovim prave, pravične in koristne svete in misli, da zaslišijo nas vse, kadar se ima naši trdni in slobodni ustavi staviti temelj. Da se to zgodi, je volja in želja presvitlega Cesarja. Naj se izpolni! Jaz pa vskliknem v tem glasu, kateri kipí iz srca sinovom slovenskim, prestolu in državi vedno zvestim, jaz vskliknem: Slava presvitlemu Cesarju Francu Josipu! — In ves zbor gromovito trikrat vsklikne: Slava!

Iz deželnega zbora štajarskega.

Bridek stan imata gospoda Herman in dr. Razlag v našem zboru, kateri nima srca za ravnopravnost slovenskih Štajarcev. Predlog za slov. kmetijsko šolo je padel. Tako so hoteli tisti poslanci, ki tudi pravijo, da „zastopajo Slovence“ (ako bi jim kdo verjel!) V 19. seji je bil pogovor o finančnem sporočilu, naj se tistih 60.000 gold., ki so se namenili za nova zidanja ali prezidovanja, zbrise, ker je zdaj revščina povsod prevelika, da bi se za take reči denar nabiral. Nekteri so na vso moč zagovarjali, da se ta denar potrebuje, ker bo treba telovadnico, nornišnico in še marsikaj družega napraviti, — drugi pa, in med njimi tudi dr. Razlag, povdarjali so v svojih govorih, da to ne gré, ker je revščina prevelika in se denar z večim pridom drugam dá obrniti. Naposled pa je vendar obveljal odborov predlog. — Potem je bil predlog zastran uravnave reke Savine na dnevnem redu. Odbor predlaga, naj se dež. odboru naroči, da vse preišče in potem prihodnjemu zboru naznani, kaj in kako. Ko je potem dr. Razlag zboru razložil, kako važna da je ta reka za tamošnje prebivavce, ki drva in les po njej v spodnje kraje plovijo, bil je odborov nasvet koj sprejet.

V 24. seji, ko sta kazala, da zbor ne usliši pravičnih zahtev, pa jih tudi v deželnem odboru ne zastopa noben odbornik iz doljnega Štajerja, sta naravnost rekla, da bo treba se obrniti do vlade Njih Veličanstva. Konec zbora je bil 16. dne t. m.

Tržaški deželni zbor.

V seji 31. jan. in 7. svečana je poslanec Hermet čudno godel zastran jezika v tržaških uradnih; samo laški jezik ima kraljevati, nemški ni nič, slovenski tudi nič; slovenskemu je milostljivi mož dopustil toliko pravice, da ga smejo Slovenci okolice tržaške rabiti, kadar imajo med seboj opravilo!! O modri Salomon! ki ne vé, da ima slovenski jezik na tržaški zemlji še stareje pravice mimo laškega in da slovenskemu tedaj tudi gré častno mesto v deželnem zboru in uradnih tržaških! Padel je predlog Hermetov, ker je komaj dva prijatla našel v zboru. — V zadnji seji 14. dne t. m. se je sklenila prošnja do Njih Veličanstva, naj bi Trst z okolico svojo ne dajal rekrutov, kakor jih nekdanj ni dajal. Pri tej priliki se je slovenski poslanec Nabergoj, ki se je kakor tudi poslanec Primožič vrlo obnašal v zboru, pritožil v krepkem govoru, da slovenska okolica tržaška mora nositi dvojno breme: vojakov dajati armadi, vrh tega pa še 1000 mož v narodno stražo tržaške okolice, — po takem tedaj bi Slovani njeni res na vekomaj ostali sčavi (schiavi). Naj neha ta straža, ali pa naj se primerno plača ta služba, le to je pravično — je rekel Nabergoj. In pravo je rekel.

Dopisi.

V Kastvu na Istrskem 5. sveč. A. M. *) — Mi Primorci z velikim veseljem beremo v „Novicah“, kako se poslanci v deželnih zborih za pravice slovenskega jezika možki potegujejo; menda bo tudi drugod marsikdo rad bral, da vidi, kako se tudi naši možje v našem isterskem zboru vrlo ponašajo in za naše pravice zvesto trudijo. — Včeraj, ko je nedeljska pobožnost množico ljudi semkaj v Kastav privabila, počil in hitro raznesel se je glas, da tržaški časnik „Osservatore“ naznanja, da isterski deželni zbor je skoro enoglasno mesto Kastav za prihodnji sedež c. k. politične oblasti izrekel. Slava in živio-klicev vsemu zboru ni bilo ne konca ne kraja. — Izvedeli smo, da poslanec gosp. Parisini, pošten Lah, je odstopil od poprijetega podpisovanja vladnega predloga za našo sosedno Volovsko proti Kastvu, pa nazadnje po krepkih besedah prečistitega gosp. kanonika Jurinca, kateri, kakor predsednik odborov, je svoj predlog za Kastav navdušeno branil, razsvetljen od resnice in pravice za Kastav glasoval. Od sto in sto ust se je čulo: „Tù je vam prst božji! Bog poživi i blagoslovi gospodina Parisina!“ — Božja previdnost razdira gosto in temno meglo, ktera naše pravice zakriva; raste tedaj nada in upanje v srcih naših! In zares pravično je postopanje isterskega zbora v pogled sedeža c. k. oblasti v Kastvu. Njih Veličanstva jasno izrečena volja je, da v prenapredbi ima biti za podlago historično pravo in občna korist. Kastvu se rojstvo ne zna; temu so priča stare podrtine, stari napisi, stari feniški sreberni tolarji s hebrejskim napisom,**) ktere vinorejci pogostoma izkoplujejo. Kastav (nekdanji rimski Castellum) niti ni vas, niti trg, ampak

*) Predrago nam je bilo pisemce Vaše; sprejmite ob enem tudi srčno zahvalo starega dolžnika Vašega — saj veste za kaj.

**) Žal nam je, da nimamo hebrejskih črk, da bi natisnili poslani prepis.